

Euroopa müügiõiguse võimalik mõju Eesti võlaõigusele

Prof Irene Kull

Tartu Ülikooli äriõiguse ja intellektuaalse omandi õppetooli juhataja

Euroopa ühise müügiõiguse (EMÕ) määruse ettepaneku koostamisel oli Euroopa Komisjoni üheks peamiseks eesmärgiks tehingukulude vähendamine, mis tulevad kohaldatava lepinguõiguse kindlakstegemisest, õigusabi kasutamisest ning lepingu kohandamisest tarbijaõiguste sätetele tarbijalemüügi puhul. Eelkõige on silmas peetud väike- ja keskmise suurusega ettevõtteid (VKE-d), kes võivad loobuda piiriülestest tehingutest täiendavate kulude tõttu. Täiendavad kulutused on aga paratamatud, sest Rooma I määruse artikkel 6 kohustab ettevõtjat, kelle majandustegevus on suunatud muu liikmesriigi tarbijatele, kohaldama asjaomase liikmesriigi tarbijaõiguse sätteid ning kui on kokkulepitud muus õiguses ja tarbija liikmesriigi tarbijakaitse normid on kõrgema kaitsega, siis tuleb kohaldada just neid norme.

Oma ettekandes käsitlen EMÕ mõju Eesti võlaõigusele esmalt kui osana Eesti õigussüsteemist, järgnevalt puudutan EMÕ-d kui vertikaalset regulatiivset konkurenti Eesti võlaõigusele, seejärel EMÕ tõlgendamispõhimõtteid, rahvusvaheliste lepinguõiguse instrumentide mõju Eesti õigusele, EMÕ mõju võlaõiguse seesmisele kooskõlale, EMÕ võimalikku mõju kohtupraktikale ja seadusloomele, teadusele ja õigusharidusele.

1. EK ettepanek 11.10.2011 Euroopa ühise müügiõiguse kohta näeb ette liikmesriigi siseriikliku õiguse kõrvale teise lepinguõiguse režiimi loomist. EMÕ mõju siseriiklikule õigusele sõltub olulisel määral sellest, kas Eesti otsustab laiendada selle kohaldamisala ka siseriiklikele lepingutele ning kauplejate vahelistes lepingutes ka sellistele lepingutele, mille kumbki pool ei ole väike- või keskmise suurusega ettevõtja.
2. Küsimus sellest, miks peaks ettevõtja valima lepingule kohaldatavaks õiguseks CESL-i. EK näeb valikut toetava argumendina tehingukulude vähendamist. Siinkohal tuleb eristada tehingukulusid ja ühtlustamiskulusid. Tehingukulud ühise müügiõiguse korral võivad hoopis suurenedada, sest müües kaupu mitmes liikmesriigis, tekib juurde veel üks õigussüsteem, mida tuleb tundma õppida ja mille kohaldamise üle läbirääkimisi pidada. Teiselt poolt on ühtlustamise kulud väiksemad, sest valik on väiksem nende jaoks, kes peavad CESL-i paremaks õiguseks kui ükski teine liikmesriigi õigus. Valikuline EMÕ loob vertikaalse regulatiivse konkurentsi Euroopa lepinguõiguses. Omavahel hakkavad konkureerima liikmesriikide lepinguõigus ja EL lepinguõigus. Vertikaalne konkurents on uus nähtus, mille puhul Euroopa Liit, kes on regulaatoriks vertikaalses regulatiivses konkurentsis, on samal ajal ka võistleja rollis olukorras, kus valida tuleb mitme lepinguõiguse vahel. Regulatiivne konkurents tähendab võistlust parimate lahenduste vahel. Neutraalne EL õigus võib osutada populaarseks, seda eriti riikides, kus oma lepinguõigus ei ole piisavalt arenenud.

3. Tarbijaõiguse standardi kehtestamine võimaldab vähendada ettevõtjate tehingukulusid, kuivõrd viimased ei pea enam uurima konkreetse liikmesriigi siseriikliku tarbijakaitse standardit, tuginedes EMÕ-le kui EL tarbijaõiguse kohustuslikule kaitsetasemele vastavale õigusele. Eesti võlaõiguses on tarbijate kaitse tagatud valdavas osas kas samaväärselt või isegi kõrgema standardi kohaselt kui EMÕ-s.
4. EMÕ mõju Eesti võlaõigusele võib avalduda normide tõlgendamisel, kuigi määruse ettepaneku preambula p 29 kohaselt tuleb tõlgendamisel kasutada autonoomset tõlgendamismeetodit. See on tavaline rahvusvaheliste lepinguõiguse instrumentide puhul. Kõik EMÕ aluseks olevad üldpõhimõtted on Eesti võlaõiguses kas otse sätestatud või doktriinist tulenevad. Seega võivad raskused tekkida normide tõlgendamisreeglite dualistlikul kohaldamisel.
5. EMÕ aluseks olnud rahvusvahelised ühtlustatud lepinguõiguse instrumendid on olud aluseks ja eeskujuks Eesti VÕS väljatöötamisel. Viini 1980. aasta rahvusvaheliste müügilepingute konventsioon (CISG) ei ole olnud populaarne lepingutele kohaldatava õigusena kuid on saanud töövahendiks uute instrumentide väljatöötamisel. Eesti võlaõigus sisaldab elemente, mida võib leida nii EMÕ-s kui ka selle aluseks olevatest normidest. Kas regulatsiooni sarnasus võib mõjutada kohtuid selle kaudu laiendama juba väljakujunenud tõlgendused ka EMÕ-le? Kuidas piiritleda normide tõlgendusi, mis vastavad Eesti võlaõiguse eesmärkidele ja aluspõhimõtetele nendest tõlgendustest, mis on kooskõlas EMÕ eesmärkide ja aluspõhimõtetega? Kas ei satu sellega ohtu võlaõiguse seesmine kooskõla ja süsteem?
6. On selge, et olemasolev vaidluste lahendamise süsteem EL õiguse kohaldamisel ei ole vastav nendele eesmärkidele, mida EMÕ väljatöötamisel on seatud. Euroopa Kohus ei ole võimeline täitma kohtupraktika ühetaolisuse tagamise ülesannet, seda nii kogemuste puudumise tõttu kui ka võimekuselt seda teha kiirusega, mis oleks vastav turu vajadustele. Teiseks ei muutu ka kohtupraktika kogumine niipea vahendiks, mis võiks viia ühetaolise EMÕ kohaldamiseni. Väljapääsu nähakse eelkõige kohtuväliste vaidlusorganite loomises. Kuid ka kohtupraktika koondamine andmebaasi ning selle kättesaadavaks tegemine ei taga EMÕ ühetaolist kohaldamist.
7. Kindlasti mõjutab EMÕ ka Eesti seadusandjat VÕS-i sisu muutmisel ja täiendamisel. Kui me meenutame CISGi mõju Euroopa liikmesriikide siseriiklikule müügiõigusele ning EL müügiõigusele siis on selge, et ühtlustatud õigus, ükskõik, millisel tasandil ühtlustamine on toimunud ja kui massiliselt seda praktikas kasutatakse, võib omada väga suurt mõju siseriiklikule õigusele. Kas siseriiklik õigus tulekski asendada Euroopa lepinguõigusega osas, millises need kattuvad? Kas Eesti peaks hakkama ka oma õigust täiendama, et vältida EMÕ kohaldamist?
8. CESL osana liikmesriikide õigusest tähendab olulisi muudatusi õigusõpetuses, õigusteaduses, vajadust koolitada kohtunikke jne. See kõik ei saa juhtuda väga lühikese aja jooksul, kuid on kindlasti võimalik. Hindamatu on EMÕ tähendus Eesti võlaõiguse võrdlemisel ning paigutamisel Euroopa eri lepinguõiguste süsteemi. EMÕ sunnib ka meid analüüsima, millised regulatsioonid on õigus-poliitilised, sotsiaal-poliitilised, millised on need eesmärgid, mida me peame oluliseks saavutama siseriiklikus õiguses.

Kokkuvõte

EMÕ võib mõjutada Eesti ettevõtjaid valima kohaldatava õigusena mitte VÕS-I vaid EMÕ-d. Toetamaks majandust ja turu efektiivset toimimist, tuleb ettevõtjaid harida, teha muudatusi seadustes viisil, mis tagaks EMÕ ühetaolise kohaldamise. Mõju võib olla seega nii negatiivne kui positiivne, kuid igal juhul ei tohi alahinnata uue instrumendi võimalusi mõjutada siseriikliku õiguse kujunemist ja seaduste kohaldamise traditsioone.